

הרב חיים וידאל

בית הדין לממונות שע"י מוע"ד ירושלים

בענין גירות ע"י מתורגמן

(ובירור דין גביית עדות והשמעת טענות ע"י מתורגמן)

לעיתים קורה שגר הבא לפנינו להתגייר אינו מבין כלל את שפת הדיינים, וגם הדיינים אינם מבינים כלל את שפתו של הגר, והשאלה האם מועיל להעמיד מתורגמן שיקשר בין הגר לבין הדיינים.

עד כמה שידוע לי, שאלה זו טרם נידונה באחרונים של הדור הקודם. ורק בדור הזה ראינו לכמה גאונים מפורסמים שליט"א שנזקקו לשאלה זו. וכפי שיתברר לפנינו, ישנם דעות שאפילו בדיעבד לא מהני להעמיד מתורגמן בכה"ג, וישנם הסוברים, שאפילו לכתחילה שפיר למעבד הכי, ויש דעות שרק לכתחילה מצריכים שהדיינים יבינו את שפת הגר. אין ספק, שצעירי הצאן כמונו, צריכים להצמד למה שיורו לנו זקני וחכמי הדור שלהם בלבד משפט המלוכה לקבוע את הנהגת ההלכה בכל מקום. אולם מאחר שדברי הגאונים הנ"ל באו בקצרה, ראיתי לנכון בס"ד להעמיק חקר במקורות בסוגיא זו, ולהוסיף נופך משלי, וד' הטוב ינחנו בדרך אמת, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

נושאי וכתרות הדין:

1. מהי המניעה להעמיד מתורגמן, והדין לגבי בע"ד והעדים
2. הכרעת ההלכה בהעמדת מתורגמן בעדים ובבעלי דין - לכתחילה ובדיעבד
3. האם צריך בי"ד כדי לגייר ובאיזה שלב
4. גירות ע"י מתורגמן לאור האמור
5. השוואת ני"ד למורשה שמינה הנתבע
6. השוואת ני"ד למורשה שהודה בפני הבי"ד - ובגדר שליחות לגוי בגירות
7. האם קבלת מצוות ע"י מתורגמן נחשבת כקבלת מצוות שלא בפני בי"ד
8. "ידיעת" הדיינים על כוונת המתגייר האם מועילה
9. "ידיעה" של בי"ד כבנידון דין לכו"ע מהני
10. מסקנות ודינים עולים

1. מהי המניעה להעמיד מתורגמן, והדין לגבי בע"ד והעדים

במשנה במסכת מכות ו' ע"ב כתוב: דבר אחר "על פי שנים עדים" שלא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן. ובפשטות משמע שאזהרה זאת נאמרה שלא יעמיד מתורגמן שישימיע את דברי העדים שהרי הפסוק מדבר על "שני עדים", וכ"פ שם רש"י ד"ה שלא תהא סנהדרין שומעת עדות העדים מפי המתורגמן וכו', עכ"ל.

וביותר יש להוכיח מרש"י שחסרון זה האמור בהעמדת מתורגמן הוא רק לגבי עדים ולא לגבי בעלי דין, והיינו שמוותר להעמיד מתורגמן לבעלי דין. דבגמ' סנהדרין י"ז ע"א איתא שאין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ויודעין בע' לשון שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן, ופרש"י שם בד"ה מפי וז"ל כשבאין עדי לועזים להעיד בפניהם לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם דהוה ליה עד מפי עד, עכ"ל.

הרי מפורש שהמניעה בהעמדת מתורגמן הוא משום שע"כ יהא פסול בהגדת עדות דהו"ל עד מפי עד. ונשמע מינה שגבי בעלי דין שלא קיים דין כזה, שפיר דמי להעמיד מתורגמן שישימיע את דבריו. וטעמא נראה, שדוקא גבי עדים יש דין מיוחד שהעדות צריכה להשמע מפייהם ולא ע"י "אמצעי" אחר, משא"כ גבי בעלי דין שסגי בגילוי מילתא, והיינו שצריך לדעת שכך הוא טוען, וע"י מתורגמן הוי מספיק גילוי מילתא. וכ"כ בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' של"א, שהמניעה בהעמדת מתורגמן שייכת רק בעדים כיון דהוי עד מפי עד.

אולם הרמב"ם פכ"א סנהדרין ה"ח כתב לא יהיה הדיין שומע מפי התורגמן אלא אם כן היה מכיר לשון הבעלי דינין ושומע טענותיהן, עכ"ל. הרי שהביא הלכה זו אף לגבי בעלי דין. ונראה שמקור הרמב"ם לכך הוא מדברי הגמ' שם ו' ע"ב וז"ל הנהו לועזי דאתו לקמיה דרבא אוקי רבא תורגמן בינייהו . והיכי עביד הכי רבא מידע הוה ידע מה דהוה אמרי ואהדורי הוא דלא ידע, עכ"ל.

בפשטות, מזה שהגמ' נוקטת שהם באו לפני רבא מעצמם משמע שמדובר בבעלי דין. הרי שקיים לה לגמ' דאף בבעלי דין אמורה הלכה זו, ולא רק בעדים. וכ"כ הריטב"א שם בשם הרמ"ה עיי"ש (הובא בבד"ה סי' י"ג). ולפ"ז צריך לומר שמה שהמשנה הביאה מקור לזה מהפסוק ושם מיירי לגבי עדים, מ"מ למדו חז"ל שה"ה גבי עדים וכ"כ הסמ"ע סי' י"ז סק"ד, וזה מוסבר לפי מש"כ התיו"ט כאן שהפסוק הוא אסמכתא, ולכן שייך לדמות את דין הבע"ד לדין העדים.

ואע"פ שלפי טעם הרש"י בסנהדרין י"ז יוצא שהלכה זו שייכת רק גבי עדים דרק שם איכא החסרון דעד מפי עד, צריך לומר שלפי הרמב"ם והריטב"א אין זה עיקר הטעם, אלא כש"כ הנמוק"י שם במכות וז"ל

ד"א מפי תורגמן שמא יחליף התורגמן בלשון העדות, ועוד כשישמעו הם מפי העדים יתכן להם לחקור אותם יותר, עכ"ל.

דברי הנמוק"י מבוארים, דאף שדין המשנה אמור גבי העמדת תורגמן לעדים, אין המניעה משום דהוי "עד מפי עד" כש"כ הרש"י, אלא מחשש שמא התורגמן יחליף הטענות, או משום שצריך לאפשר לביה"ד לחקור את העדים, וזה נעשה בצורה נכונה יותר כשהדיינים מבינים את שפת העדים. ולפ"ז יש לומר שגם בטענות הבע"ד יש את המניעות הנ"ל, וזהו מקור הרמב"ם והריטב"א שהביאו את יסוד הדין אף בבעלי דין¹.

2. הכרעת ההלכה בהעמדת מתורגמן בעדים ובבעלי דין - לכתחילה ובדיעבד

השו"ע פסק שאין להעמיד מתורגמן הן לגבי קבלת עדים, והן לגבי השמעת טענות הבע"ד; בסי' כ"ח ס"ו הביא את הדין גבי קבלת עדים, והסביר הסמ"ע בקל"ד שלא יחליף המתורגמן הטענות וגם יוכל הדיין לחקור יותר, וזה ממש כש"כ הנמוק"י בסוגיין. ובסי' י"ז ס"ו פסק השו"ע, שאין להעמיד מתורגמן לגבי בעלי הדין, ושם כתב הסמ"ע בסקי"ד שמעדים נלמד לבעה"ד דחד טעם לשניהם, דיותר יוכל להתברר האמת כששומע מפני הבעלי דינים והעדים עצמן. (וזהו הסבר הקרוב בכללות למש"כ הנמוק"י).

הנה אע"פ שהשו"ע פסק שאין להעמיד מתורגמן הן לעדים והן לבעלי דין מ"מ נראה שהפוסקים נחלקו בזה מה הדין בדיעבד, והיכא דלא אפשר: מדברי התשב"ץ ח"א ס"ס ק"ס (הובא בפת"ש כ"ח סקי"ט) נראה שמבין שאין לקבל עדים ע"י מתורגמן אפילו בדיעבד, וכ"פ הישועות ישראל להגאון מקוטנא בסי' כ"ח סקי"ד, דלגבי עדים לא מהני אף בדיעבד. ולפ"ז מבואר שדין זה הנלמד מפסוק, והחיסרון הוי מצד "עד מפי עד" הוי דין דאוריתא. ואם כנים אנו בזה א"כ אין ראייה שחסרון זה קיים לגבי בעלי דין ולכל היותר הוי דין דרבנן, ובאמת שהישו"י שם כתב דהוי רק דין לכתחילה ובדיעבד מהני להעמיד מתורגמן לבעלי דין.

אבל בתשובת הרדב"ז ח"א סי' של"א, על אף שמחזיק שעיקר החסרון בהעמדת מתורגמן אמור לגבי עדים ולא לגבי בע"ד, עם זאת כתב שבדיעבד מועיל להעמיד מתורגמן לעדים. ולפ"ז צריך לומר שמה שהרדב"ז מחזיק שעיקר החסרון הוא משום דהוי עד מפי עדי, אין זה דין דאוריתא אלא דין דרבנן, ואינו פוסל מדאוריתא, דאם היה זה דין דאוריתא, הרי ידוע דבמקום שבעינן עדות, אי אפשר להכשיר עד מפי עד - אפילו מדאוריתא, ובעל כורחך שזהו רק דין דרבנן להחשיב את המתורגמן כעד מפי עד, דבאמת מדאוריתא כיון שהעד נמצא כאן ואומר את העדות, הוי עדות

¹ ויש לעיין שברש"י מנחות ס"ה ע"א ד"ה מתורגמן כתב; שלא יחליף המתורגמן טענותיו ויחייבוהו, הרי שנקט הטעם דשייך גם בבעלי דין, וזהו דלא כש"כ בסנהדרין י"ז שהחסרון משום עד מפי עד - הערת כבו' האב"ד הגר"א וייס שליט"א.

גמורה, ורק מדרבנן החשיבו את המתורגמן כעד מפי עד. והסבר זה מפורש בדרכי הירושלמי שם וז"ל
 שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן לאו מדאורייתא הוא אלא מדרבנן וקרא אסמכתא
 ומשמע דלכתחילה צריך אבל לא לעיכובא, וכיון דלא הוי מן התורה איכא למימר דהיכא דאפשר
 אפשר וכו', עכ"ל.

ואם כך הם פני הדברים, בודאי שאפשר להעמיד מתורגמן היכא דלא אפשר - לגבי בעלי הדין, וכך
 הם דברי הירושלמי שם וז"ל
 דיפה סמכו, דלפי דעת רוב המפרשים הך עובדא דלועזי עדים הוי דבעינן בהו מפייהם ולא עד מפי
 עד, אבל בבע"ד דליכא האי טעמא דנים שפיר ע"י מתורגמן וכו' ואפילו לדעת הרמב"ם ודעמיה
 שפירשו הך עובדא בבעלי דין נמי אתי שפיר. דהא בלא ישמע מפי המתורגמן מדרבנן בעלמא הוא
 והיכא דאפשר אפשר וכו', אבל היכא דליכא מאן דידיע לישנא דהנהו לועזי שומעין טענותיהם מפי
 התורגמן לא גזרו רבנן, עכ"ל.

וכ"כ הב"ח סי' י"ז שמה שאסור להעמיד מתורגמן הוא רק דין דרבנן לכתחילה, וכ"כ הפת"ש סי' י"ז
 ס"ק בשמם.

לסיכום:

- א. רש"י במכות ו' מפרש את המשנה שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן; שהדברים
 אמורים לגבי העדים, ובסנהדרין י"ז פ"י דהוי חסרון מצד עד מפי עד (וצ"ע מש"כ רש"י
 במנחות ס"ה טעם אחר), וכן נוקט הירושלמי.
- ב. הרמב"ם וכן הריטב"א בשם הרמ"ה כתבו, שאין להעמיד מתורגמן אף לגבי בע"ד, וביארנו
 שהם יסברו כש"כ הנמוק"י שהטעם שלא יחליף המתורגמן את דברי העדים, גם שיותר קל
 לדין לחקור את האמת.
- ג. השו"ע פסק בסי' כ"ח ס"ו, שאין להעמיד מתורגמן לגבי עדים, ובסי' י"ז ס"ו פסק שאין
 להעמיד מתורגמן לגבי בע"ד.
- ד. לפי הרשב"ץ והשו"י הדין בעדים שאין להעמיד מתורגמן אפילו בדיעבד, דהיינו אפילו שאין
 בנמצא דיין המכיר שפת העדים, וה"ט כי דין עד מפי דין בכה"ג הוא דין דאורייתא. ולפי
 הירושלמי בדיעבד מותר להעמיד מתורגמן לעדים בדיעבד, כי דין עד מפי עד בכה"ג הוי רק דין
 דרבנן.
- ה. לכו"ע לגבי בע"ד, אפשר להעמיד מתורגמן בדיעבד היכא דלא אפשר.

ואחרי אשר הודיענו ד' את כל זה, כעת ניגש למלאכה לברר מה דין הגר שבא להתגייר האם
 צריך ביה"ד לדעת את שפתו.

3. האם צריך ב"ד כדי לגייר ובאיזה שלב

כתוב בגמ' יבמות מ"ו ע"ב אמר ר"י גר צריך ג' משפט כתיב בינה. האם צריך ב"ד של ג' לעיכובא
 בכל הליכי הגיור? : התוס' יבמות מה ע"ב ד"ה מי, סוברים שרק לגבי קבלת מצוות צריך ג', אבל
 לגבי טבילה ומילה א"צ כי אם לכתחילה וכ"כ הרא"ש שם, וטעם החילוק, כי קבלת מצוות דומה

יותר לגמר דין משא"כ טבילה ומילה דדומה לתחילה דין, וכ"כ הט"ז יורד סי' רס"ח. אבל הרמב"ם פי"ד מאיסורי ביאה ה"ו, וכן הר"ף שם סוברים שאין חילוק, דאפילו טבילה ומילה בעינן ג' לעיכובא, והובאו ב' דעות אילו בשו"ע יור"ד סי' רס"ח ס"ג.

בשו"ת לבושי מרדכי מה"ת חיר"ד סי' קס"ב סובר שדעת השו"ע להקל כתוס', אבל בספר נהר מצרים הלכות גרים אות י"ג פסק שדעת השו"ע להחמיר כדעת הר"ף והרמב"ם, וביביע אומר (ח"א יור"ד סי' י"ט אות י') למר"ן הרשל"צ רבי עובדיה יוסף שליט"א נוטה דעתו, שדעת השו"ע כהר"ף כהרמב"ם להחמיר, וזהו דלא כש"כ במשפטי עוזיאל ח"א חיר"ד סי' י"ג.

ועוד צריך לידע, דבמקום דבעינן ג' דוקא, הוא דין דאו', וההוכחה לכך, כי הראשונים ביבמות שם מ"ו, הקשו איך אנחנו מקבלים גרים מדאורייתא היום, הרי אין לנו דיינים סמוכים, ושליחותיהו קעבדינן אמרינן רק היכא דהוי שכיחא ויש בו חסרון כיס. בישוב קושיא זו, יש שני מהלכים בראשונים, עי' תוס' ור"ן שם:

- א. גבי גר כתוב לדורותיכם, דמשמע שרק בזה לא בעינן סמוכים.
- ב. דזה שמכניסו תחת כנפי השכינה הוי דבר גדול והוא כמו שכיחא ויש בו חסרון כיס.

מכל זה חזינו, שמה שצריך ב"ד של ג' בגירות הוא דין דאו'.

4. גירות ע"י מתורגמן לאור האמור

מאחר ונתברר, דלכו"ע צריך ב"ד של ג' לקבלת מצוות ומעכב בדיעבד, ולטבילה ומילה יש מחלוקת הראשונים, האם מעכב שיהא ב"ד של ג', כעת אפשר לברר האם מספיק להעמיד תורגמן לכל הליכי הגיור, או שצריך שהבי"ד ידע את שפת הגר.

לעיל נתבאר שהמניעה ההכי חמורה להעמיד מתורגמן הוא לגבי עדים, ומשום עד מפי עד נגעו בה, ויש דעות שהלכה זו נאמרה רק לגבי עדים (רש"י והתשב"ץ), וה"ט כי החסרון בכה"ג דעד מפי עד הוי דאורייתא, וא"כ הוי גזה"כ גבי עדים דוקא שצריך לשמוע מפייהם. ולפ"ז אין מקום להשוות לבע"ד, וכל שכן לא לגבי קבלת גר שאין בו שום ענין הקשור לגזה"כ הזו. אבל היות והשו"ע פסק כהרמב"ם והריטב"א, שהדברים אמורים גם לגבי בע"ד, וה"ט כי החשש הוא משום דשמא ישנה התורגמן, וגם דיותר יוכל הדיין לברר האמת, א"כ לכאורה גם בני"ד כן הוא, שצריך להמנע מלהעמיד מתורגמן, דשמא ישנה וגם הבי"ד יוכל יותר לחקור אותו אם כוונתו להתגייר באמת.

כבו' האב"ד דבית דיננו הגר"א וייס שליט"א, הראה לי תשובה שכתב בענין זה (מובא בספר גירות כהלכתה עמ' קמ"ד), ואחרי שהביא את שיטת הרמב"ם והריטב"א והשו"ע שהדברים גבי תורגמן אמורים גם לגבי בע"ד, מ"מ כתב לחלק לני"ד וז"ל

ונראה דשני טעמים אלה לא שייכי בקבלת הגר, דלא מצינו בשום מקום שצריך לחקור את הגר שבא להתגייר, ועיקר הדברים שבין הבי"ד לגר הם מה שבי"ד משמיעים לו קצת מצוות ולא שייך בזה החשש שיחליף המתורגמן וגם הסברא השניה שכתב הנמוק"י כיון דלא צריך לחקור את הגר, ואין בפיו טענות ומענות אלא קבלה בלבד.

(ומה שמצינו שצריך לבדוק אם נתגייר לשם ממון ואישות, אינו ענין לחקירה כלל, דאין בדיקה זו תלויה בחקירת הגר אלא שאלה בעלמא, ועוד דלשון הרמב"ם והשו"ע ש"בודקין אחריו", ומשמע דאין בודקין אותו ע"י חקירה אלא בודקין אותו ע"י שאלת מכריו וסביבתו על מעשיו ועניניו) עכ"ל.

ויש להעיר על כך בכמה אנפי:

א. דמש"כ שלא מצינו בשום מקום שחוקרים את הגר, אלא לכל היותר מודיעים לו וכו', לכאורה מפורש בשו"ע יור"ד סי' רס"ח ס"ב, ששואלים אותו באופן אישי "מה ראיתי שבאת להתגייר אי אתה יודע שישראל בזה"ז דחופים סחופים וכו'. אם אמר ידוע אני ואיני כדאי להתחבר עמהם וכו'". הרי ששואלים אותו שאלות והוא צריך להשיב באופן שיהא ברור שכוונתו האמיתית להתגייר, ורק אח"כ מודיעין אותו את המצוות כש"כ שם בהמשך השו"ע. ומצינו בגמ' יבמות כ"ד ע"ב שבודקין מהם המניעים של הגר להתגייר - אם לשם ממון או אישות (אף דק"ל שאין הבדיקה הזאת מעכבת, היינו רק אם אנחנו רואים אותו כעת מתנהג כיהודי ושמוכח שהתכוין אז להתגייר בלב שלם, אבל לכתחילה בודאי שבודקין אותו אישית על כך), וכ"כ במנחות מ"ד ע"א "אמרה לו: רבי צווה עלי ויעשוני גיורת, אמר לה: בתי שמא עיניך נתת באחד מן התלמידים וכו'".

ב. ומש"כ עוד לפרש את לשון הרמב"ם והשו"ע שבודקין "אחריו", פירושו שלא חוקרים אותו אישית אלא בודקין אותו ע"י מכריו וכו'. הנה הבית יצחק יור"ד סי' ק' אות ד' ג"כ עמד על לשון זה ופירשו בדרך אחרת, וז"ל

ומלשון דנקט בודקין אחריו ולא נקט בודקין אותו, משמע דאין לשאול אותו ואם יאמר דאין כוונתו לשם דבר אחר רק לשם שמים סגי (א"ה - דזה אינו), רק הבי"ד צריך לבדוק אחריו, היינו שישמו עינא פקחא מה כוונתו, ואם יבינו שכוונתו בשביל דבר אחר או אשה לשום איש, אל יקבלו אותו, עכ"ל.

הרי שפירושו, דיתכן באמת ששואלים אותו אישית, ורק צריך להחמיר שלא להסתפק בשאלה ותשובה אלא צריך לרדת לעומק כוונתו אם רוצה הוא להתגייר באמת. א"כ לפ"ז מוכח שבודאי שביה"ד מצווה לחזר אחר חקר האמת, האם כוונתו של הגר להתגייר כדין, ואין ספק שדבר זה יקשה לקיימו אם אין הדיינים מבינים את שפת הגר.

5. השוואת נ"ד למורשה שמינה הנתבע

ג. ועוד נלע"ד להעיר, דמאי דפשיטא לכבו' האב"ד שליט"א שני"ד דומה לבעלי דין, ובזה לא שייך הטעמים האמורים שם. הנה באמת מצינו מקרים שבעלי הדין צריכים להופיע בפני ביה"ד ולטעון בעצמם, ואי אפשר להסתמך על מתורגמן: הראשונים נחלקו אם הנתבע יוכל למנות מורשה (אנטלר). הרשב"א בתשו' ח"ו סי' ר"י מביא את הגאונים הסוברים שנתבע יוכל למנות מורשה, ואח"כ דוחה את דבריהם וז"ל:

אלא שאני תמה בעיקר הדין דאם הנתבע ימנה מורשה פעמים שילמדו לשקר, שהמורשה יטעון טענת שקרים לפי שאינו בוש מן התובע, ונמצא מידת אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, לוקה וכו', עכ"ל.

הרי מבואר שצריך הנתבע לטעון בעצמו, דע"כ מבררים אנו את האמת, דאין אדם מעיז פניו בפני בע"ח. וכן פירש הסמ"ע חו"מ סי' קכ"ו סק"א את דברי הטור שם עיי"ש. וה"נ יש לומר בני"ד שאם רוצים הביה"ד לעמוד על כוונתו האמיתית של הגר, צריך הוא בעצמו לדבר בפני ביה"ד.

אולם נראה פשוט שאין הנידון דומה לראיה, דשם איירי היכא שיש טוען ונטען, ואז אמרינן דהיכא שהנתבע כופר, צריך הוא לטעון כן לפני הטוען כנגדו, כי לא יעיז פניו בפני בע"ח. אבל כאן בני"ד אין כאן הכרח שידבר הוא בעצמו, דאין מי שתובעו ואין את ההיכא תמצי להוכיח שדבריו כנים ואמיתיים.

6. השוואת נ"ד למורשה שהודה בפני הבי"ד - ובגדר שליחות לגוי בגירות

לכאורה, יש לדמות את נ"ד למה שנחלקו הראשונים האם מועיל להודות לפני בי"ד ע"י מורשה: זה פשוט, שמי שהודה לפני בי"ד שוב אינו יכול לחזור בו, וכש"כ בשו"ע חו"מ סי' פ', וזאת משום שמי שמודה בפני בי"ד גומר הוא בדעתו להתחייב. אבל אם מודה ע"י מורשה; סובר המהרשד"ם סי' תל"ט שאפילו קיבל קנין אינו כלום דהוי קנין דברים, ואין שום תועלת במה שהודה בשבילו. הש"ך סי' קכ"ד סק"ד מביא את הריב"ש סי' שצ"ב שמועילה הודאה ע"י מורשה, והקצה"ח שם סק"א מכריע, שאם המשלח אומר לו ש"פ"ך כפי בכל מה שתאמר, ההודאה מועילה אבל בסתמא אין ההודאה מועילה, דמצי למימר לתיקוני שדרתיך וכו'. ולפ"ז במקרה שמעמיד תורגמן שמשמיע את קבלת המצוות לפני הבי"ד, יועיל מדין מורשה עבור הגר, דשוב אינו יכול לחזור בו כי גמר בדעתו להתגייר.

אולם נראה דזה אינו, דמאחר וההליך הראשון שעושה הגר הוא קבלת מצוות, וכש"כ בשו"ע יור"ד סי' רס"ח ס"ב, ועד אז הוא גוי גמור, א"כ אין המתורגמן הישראל יכול לשמש כמורשה הפועל מדין שליח עבור הגוי שהרי אין שליחות לגוי.²

והנה אף אם נאמר כש"כ התוס' סנהדרין ס"ח ע"ב ד"ה קטן שבגר גדול הבא להתגייר אין חסרון שהוא כעת גוי ואינו בר שליחות, דז"ל וא"ת והאיך נתגייר, כי אמרינן נמי דקטן אית ליה זכיה מדאורייתא ה"מ ישראל אבל עכו"ם מיהו הא לאו קושיא היא דא"כ תיקשי לו כל גרים היאך מטבילין אותן, אלא כיון דזכייתו וידו באים כאחת וכו', עכ"ל.

² ואף שלדעת הר"ת (המובאת בתוס' קידושין ג' ע"א) גוי יכול להעשות מורשה לישראל ע"י קנין חליפין, וכ"פ שו"ע חו"מ סי' קכ"ד ס"ד, מ"מ המהרש"ל חלק על ר"ת דאין ההרשאה מועילה בגוי כי אם בדברים שאפשר להקנות לו את ממון התביעה בקנין חליפין, אבל הרשאה על דבר שאין בו קנין על ממון התביעה אינה מועילה, דהוי שליחות ואין שליחות לגוי, ועיי' הש"ך שם ס"ק ק"ל שכתב שגם הר"ת סובר כן דיש חילוק על מה קיבל הרשאה, וכדחילק המהרש"ל. זאת ועוד, עיי' ש"ך שם סק"א שמביא מחלוקת הדברי ריב"ת עם המהרש"ם האם ר"ת דיבר אף בישראל שנעשה מורשה לגוי, ונידון דידן הוא כזה שאנחנו מבקשים שהתורגמן יעשה מורשה של הגוי לקבל מצוות.

הרי מבואר בתוס' צד גדול, דכיון שזכיתו בגירות נעשית בבת אחת, והיינו שע"י מעשה הגירות הופך להיות יהודי, אין בזה חסרון ב"שליחות" - במה שהיה גוי מעיקרא. מ"מ בני"ד נראה שלא מהני, כי השליחות לכאורה נידונת כשליחות למילי, ודומה לנידון הקצה"ח סי' קכ"ג סק"ד שאי אפשר לנדור או להפקיר ע"י שליח, וכיו"ב כתב החת"ס בחי' גיטין ס"ו ע"ב ד"ה מילי בשם המהרי"ט ח"א סי' קכ"ז שעל דיבור אי אפשר לעשות שליחות דהוי מילי, וה"נ כאן על קבלת מצוה אי אפשר למנות שליח דהוי מילי.³

7. האם קבלת מצוות ע"י מתורגמן נחשבת כקבלת מצוות שלא בפני בי"ד

ראיתי את תשובת הגר"נ גשטטנר שליט"א (מובא בספר גירות כהלכתה עמ' קמ"ב) בענין זה, ומתוך דבריו רואים נקודת עיון מעניינת, דז"ל שם הנה יש לומר בנידון דידן שקבלת מצוות ע"י תורגמן הוא גרוע יותר מקבלת עדות בפני בי"ד: דכפי שנתבאר העמדת תורגמן במקום עדים הוא חסרון של עד מפי עד והיינו שצריך שמי שראה את גוף המעשה יעיד בפנינו ולא משהו ששמע מהעד, והיינו דהחסרון הוא ב"אמצעי" שמספר לנו את המעשה. אבל בני"ד שאין תוקף לגירות בלי בי"ד, א"כ המעשה הוא קבלת המצוות, ואם הבי"ד אינם מבינים מהו אומר לכאורה חסר בגוף המעשה והיינו דמנקודת ראות של הבי"ד הוא לא קיבל את המצוות בפניהם. ודומה לאילו (אפילו) שנים יעידו שראו איך הגר קיבל מצוות, ויאמרו את זה לבי"ד, וכי זה נחשב כקבלת מצוות - בודאי שלא, כי המעשה גירות לא נעשה בפני בי"ד, וה"נ בני"ד אפילו אם יהיו שני תורגמנים שיאמרו שקיבל את המצוות כעת בפני הבי"ד, אין זה כלום כי הבי"ד לא יודעים זאת מעצמם, עכ"ל.

נקודת החידוש במהלך זה היא, שהגר המופיע בפני ביה"ד, ואין ביה"ד מבין את שפתו נידון כאילו אינו מתגייר בפני ביה"ד. ויש להעיר על כך, דהנה באמת ברור שאין כך פני הדברים הן לגבי קבלת עדות והן לגבי בעלי הדין, דאם איתא שבכה"ג נחשב כהגדה שלא בפני ביה"ד, אמאי טרחו הראשונים לתת טעם למניעה להעמדת תורגמן משום דהוי עד מפי עד, או משום שחו' שמא התורגמן מחליף הטענות, או משום שע"כ הדיין יוכל יותר לחקור את האמת, תיפ"ל דכאילו ההגדה נאמרת שלא בפני הבי"ד. הן אמת שלפי הרשב"ץ שהבאנו לעיל נראה שסובר כן, כי כתב שאין לקבל עדים ע"י תורגמן אפילו בדיעבד, והסברנו דה"ט כיון דהוי פסול עד מפי עד מדאוריתא, א"כ נחשב כאילו אין העד כאן לפנינו כלל. אבל לפי הרדב"ז שבדיעבד כן מועיל, וכך נראה מסקנת הפת"ש, והסברנו שלדעתו הוי עד מפי עד רק דרבנן, דמדאוריתא אין זה עמפ"ע, כיון דסוף סוף העד האמיתי עומד לפנינו, דדוקא אם אינו כאן לפנינו כלל הוא דהוי עמפ"ע דאוריתא ולא מהני כלום. ונ"מ שבדיעבד מהני להלכה, א"כ ה"נ בני"ד יש להחשיב את העמדת התורגמן שיועיל לפחות בדיעבד היכא שאין דין אחר.

³ וגם בלא"ה אינו ברור שהתוס' שם נשארים ביסוד זה - דבבאים כאחת אין חסרון בשליחות, דלמסקנה כתבו שאין כאן בכלל שליחות גבי גירות; וז"ל ונראה דזכיה דגירות לא דמי לשאר זכויות דמה שב"ד מטבילין אותו אינם זוכים בעבורו אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה.

אכן עדיין אי אפשר להביא ראיה מוכרחת מעדות ובעלי דין לני"ד, דאולי גבי קבלת מצוות בעינן שיקבל את המצוות בשפת הבי"ד, ואם לא נעשה כן, אין זה קבלה בפני ביה"ד כלל, וכדאמרן.

8. "ידיעת" הדיינים על כוונת המתגייר האם מועילה

הנה יש לחקור, דכמו שמצינו נידון גבי "עדות" האם מועילה כשלא ראו להדיא ורק "יודעים"; כגון עדי קידושין שלא ראו מסירת הטבעת ממש, רק ראו את הטבעת אצל האיש, ואח"כ ראו אצל האשה, האם מועילה עדות זו עי' מחלוקת הראשונים שהובאה בדרכי משה אות ד', אעה"ז סי' מ"ב ס'. כמו כן, יש לדון במקרה שלנו; האם אפשר להחשיב את ידיעת הבי"ד לאור הנסיבות שהם רואים שמישהו בא להתגייר ומתקשר עימם ע"י תורגמן, סימן ברור הוא שיש כאן קבלת מצוות וסגי בזה.⁴

ומצאתי שכך באמת סובר הגר"מ שטרנבוך שליט"א בתשובה שנדפסה בספר גירות כהלכתה עמ' ק"כ. אחת הראיות ליסוד דין זה מביא שם מגמ' יבמות מ"ו ע"ב מי לא טבלה לנידתה ומפרשים הרבה קדמונים, שהטבילה גופא ליהדות כקבלה, וגם כאן הטבילה בפני בי"ד מוכיח הקבלה, עכ"ל.

ויש לכאורה לסייע זאת ממעשה רב; רבה של ירושלים הגר"ש סלנט זצ"ל נשאל (המובא בספר בית אברהם להרה"ג אברהם הירושוביץ ז"ל בעמ' מ"ט) בדין טבילת אשה לשם גירות, ובמקום שהוא אין שום אפשרות לחברי ביה"ד לגשת אל מקום הטבילה הנמצא ברשות עכו"ם ואיש הבא בנפשו הוא, וענוש יענש עפ"י חוקי המדינה והשיב הגאון הנ"ל כי נכון שנשים כשרות ילכו עם שלושת חברי ביה"ד עד מקום שיש רשות לגשת לשם ואז ילכו הנשים היראות והכשרות להטביל את הגיורת כד"ת, וידעו כי הבי"ד עומדים סמוך לגבולן ואחר הטבילה יגידו בפני הבי"ד שטבלה כד"ת, עכת"ד.

הרי שהתיר הגאון הגר"ש סלנט זצ"ל, שהדיינים "ידעו" את הנעשה, ובזה סגי כדי לגייר. אולם נלע"ד שאין להביא ראיה מוכרחת לזה מכאן, דשאני טבילה לגם גירות, שסוברים התוס' והרא"ש שבדיעבד לא בעינן בי"ד של ג' לעיכובא, ולכן ראה הגאון זצ"ל לסמוך על זה בשעת הסכנה, ועיי"ש שבדברי השאלה באמת הזכיר את דברי התוס'. אבל לפי הבנת הרי"ף והרמב"ם שגם טבילה צריכה בי"ד של ג' לעיכובא, אין ראיה ש"ידיעת" הדיינים סגי. וכבר כתבנו לעיל שדעת כמה אחרונים, שדעת השו"ע כדעת הרי"ף והרמב"ם בזה, שלא מהני בדיעבד.

שוב ראיתי שהגר"מ שטרנבוך בתשובות והנהגות ח"א סי' תרכ"א הביא את המעשה הנ"ל בגר"ש סלנט זצ"ל, וכתב שאי אפשר לסמוך על זה, לפי סברת הרי"ף והרמב"ם (וקצת תמוה כיצד הביא בתשובתו הנ"ל סברא זו דסגי בידיעת הדיינים לגבי תורגמן, ולפי מש"כ לקמן מיושב). ועי' גם בתשו' אגרות משה ח"ב סי' קכ"ז שהתנגד בכל תוקף לעשות הטבילה באופן זה שהדיינים רק "ידעו", אלא

⁴ ואינו דומה לחליצה שצריכה להאמר **בדיבור ובלשון הקודש** דוקא, ואם אינם יודעים בלה"ק, צריך ללמד אותם וכש"כ בשו"ע אהע"ז סי' קס"ט סכ"ט, דשם הוא דין מיוחד הנלמד מן המקרא ואמרה האשה וגו', אבל כאן בני"ד אין דין אמירה דוקא, ולכן יש לחקור האם ידיעה נסיבתית תועיל כשנכ"ו, ונ"מ גם בחליצת הנעל כמו שיתבאר לפנינו.

דצריכים לראות הטבילה ממש.⁵ וכ"כ המנחת יצחק ח"ד סי' ס"ד, וכ"כ מר"ן הראשל"צ הגר"ע יוסף שליט"א ביב"א ח"א סי' י"ט, ועיי"ש שהוא דלא כש"כ בשו"ת באר אברהם חו"ר ד סי' והמשפטי עוזיאל ח"א יור"ד סי' י"ג.

9. "ידיעה" של בי"ד כבנידון דידן לכו"ע מהני

הנה, אע"פ שהבאנו דעת רוב הפוסקים שלא מהני ידיעת הדיינים, אלא צריך שיראו את מעשה הטבילה ממש, מ"מ בני"ד שמעמידים תורגמן לגר, לכו"ע חשיב כידיעת הדיינים ומהני.

דהנה בד"מ אהע"נ סי' מ"ב אות ד', גבי מח' הרשב"א והמרדכי אם מהני עידי ידיעה בקידושין ציין הב"ש שם סק"ב, לדברי הרמב"ם פ"ז עדות ולח"מ סס"י צ' בשם הרמ"ה, דבדיני ממונות מתקימת עדות בידיעה בלי ראיה (גבי נחבל שהיתה החבלה במקום שאי אפשר שיחבול בעצמו, ובע"כ שרק חבירו שהיה עימו הוא שחבל בו), ור"ל שעדות קידושין נידונת כמו בדיני ממונות שמועילה עדות ידיעה. אולם האור"ת ח"מ סי' צ' סק"ד כתב שיש לדחות דדוקא גבי ממונות מועילה עדות ידיעה דלא איברי סהדי אלא לשקרי, אבל בקידושין שצריך עדים לקיים את הדבר, ובלי זה לא מהני כלום י"ל שגם לא יועילו עדי ידיעה. ולפ"ז לכאו' בני"ד שצריך בי"ד לעיכובא כדי לקבל את המצוות, ובלי זה אין הגירות חלה, הוי כמו קידושין ולא יועילו עדי ודייני ידיעה.

אולם כבר כתבו האחרונים שגם גבי קידושין יש כמה אופנים בעדי ידיעה שמהני, והיינו דאם יש אומדנות המוכחות שהתכוונו לשם קידושין מהני, שכ"כ הרעק"א בתשו' מה"ת סי' נ"ה וז"ל: דזהו דוקא אם לא ידענו דנתרצתה מקודם ונכנסו שניהם על דעת קידושין דשם (בתשו' הרשב"א) לא נזכר רק שראו אותו נכנס לבית שהאשה שם וראו שהאתרוג בידו ושמעו דאמר התקדשי באתרוג ואח"כ ראו האתרוג בידה דכזה לא ידענו שהיא רצתה שיקדש אותה אבל אילו נתכוונו תחילה שניהם למעשה קידושין י"ל דמקרי הוכחה טובה וראיה ממש, עכ"ל.

ועיי"ש שכ"כ גם בשם הבית מאיר. וכ"כ גם המקנה והובא בפת"ש שם סק"ב.

א"כ ה"נ יש לומר בני"ד דאם ניכרים הדברים שהגר בא על דעת להתגייר באמת, אז אפילו אם לא שמענו ממנו בלשון שאנחנו מבינים שכל מה שהוא עושה הוא לשם קבלת מצוות, כיון שהמתורגמן הוא איש הנאמן עלינו, שפיר אפשר לסמוך עליו ובפרט אם הוי מילתא דעבידא לאגלויי. ואמינא עוד דיתכן שאפילו לכתחילה שפיר דמי לסמוך על מתורגמן בכה"ג דדוקא בממונות גבי עדות ובע"ד אין לסמוך לכתחילה על המתורגמן, כי אין אנחנו יודעים מקודם מהי כוונתם של הבע"ד והעדים לשם מה בדיוק הם באים לפנינו, אבל בכה"ג כבנידון דידן שניכרים הדברים שהם באים למטרת גיור, שפיר דמי לסמוך על המתורגמן בכה"ג. ואינו דומה למעשה

⁵ ועיי"ש שהביא את הגרא"ל גרוסנס זצ"ל ראב"ד לונדון, שמביא ראיה שא"צ שיראו את הטבילה, מזה שדוקא בחליצה יש מיעוט על דיינים סומין, משמע שדייני גירות יכולים להיות סומין, והאגי"מ דחה ראייתו כי בחליצה היתה הו"א שיועיל סומין כי המעשה בי"ד הוא רק לסדר את עניני החליצה, משא"כ גבי גירות שצריך לקבל המצוות בפניהם ובודאי שחייבים לראות הכל.

הטבילה שלא מהני מה שהדיינים עומדים בחוץ וכו' כי בכה"ג חסר הרבה באומדנא, ודומה בקידושין כאילו ראו את הטבעת רק לפני או רק אחרי שנתן לה, ודוקא אם ראו אותה נכנסת למים ואח"כ ראו אותה עולה הוי אומדנא המספקת להחשיב עדי ודייני ידיעה⁶.

מסקנה דמילתא:

נראה דאפשר אפילו לכתחילה להעמיד מתורגמן בכל שלבי הגירות, וכך היא הוראת מרן הגר"ש אלישיב שליט"א מפי חתנו הגרא"צ ישראלזון שליט"א מובא בספר הגירות כהלכתה עמ' קי"ד אות ד), וכן דעת כבו' האב"ד הגר"א וייס שליט"א (שם בעמ' קמ"ד).

10. מסקנות ודינים עולים:

- א. רש"י במכות ו' מפרש את המשנה שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן; שהדברים אמורים לגבי העדים, ובסנהדרין י"ז פי' דהוי חסרון מצד עד מפי עד (וצ"ע מש"כ רש"י במנחות ס"ה טעם אחר), וכן נוקט הרדב"ז.
- ב. הרמב"ם וכן הריטב"א בשם הרמ"ה כתבו, שאין להעמיד מתורגמן אף לגבי בע"ד, וביארנו שהם יסברו כש"כ הנמוק"י שהטעם שלא יחליף המתורגמן את דברי העדים, גם שיותר קל לדיין לחקור את האמת.
- ג. השו"ע פסק בסי' כ"ח ס"ו, שאין להעמיד מתורגמן לגבי עדים, ובסי' י"ז ס"ו פסק שאין להעמיד מתורגמן לגבי בע"ד.
- ד. לפי הרשב"ץ והשו"י הדין בעדים שאין להעמיד מתורגמן אפילו בדיעבד, דהיינו אפילו שאין בנמצא דיין המכיר שפת העדים, וה"ט כי דין עד מפי דין בכה"ג הוא דין דאוריתא. ולפי הדרב"ז בדיעבד מותר להעמיד מתורגמן לעדים בדיעבד, כי דין עד מפי עד בכה"ג הוי רק לדין דרבנן.
- ה. לכו"ע לגבי בע"ד, אפשר להעמיד מתורגמן בדיעבד היכא דלא אפשר.
- ו. יש ג' שלבים בתהליך הגירות; קבלת מצוות, מילה וטבילה. לדעת הר"ף והרמב"ם צריך ב"ד של ג' לעיכובא בכל שלושת השלבים ולפי התוס' והרא"ש רק לקבלת מצוות צריך ב"ד של ג' לעיכובא ולגבי מילה וטבילה צריך ב"ד רק לכתחילה. לפי דעת כמה אחרונים דעת השו"ע כדעת הר"ף והרמב"ם, וכך נוטה דעת מר"ן הראשל"צ הגר"ע יוסף שליט"א.
- ז. הצורך בב"ד של ג' בגירות הוא דין דאוריתא, ואמרינן ביה שליחותיהו קעבדינן גם בזה"ז כיון: א. הוי דבר גדול להכנס תחת כפני השכינה ב. כתוב בגירות לדורותיכם.

⁶ וני"מ בכל זה גם גבי חליצה; שלפי הבנת הב"ש אהע"ז קס"ט ס"ק ל"ט הוי לעיכובא בפני ב"ד, ואם ברור שהתכנסו לשם מצוות חליצה, והדיינים לא ראו את החליצה ממש רק "קודם ואחרי" דהוי "דייני ידיעה" ומהני. ולמעשה כן נראה לדינא, בפרט לפי האגרות משה יור"ד ח"ב סי' קכ"ז ד"ה ובדבר הוכחת, שלא מצינו בראשונים שצריך ב"ד לעיכובא על מעשה החליצה (ולפ"ד רק "באמירה" בעינן ב"ד לעיכובא, כי גם רקיקה אינה לעיכובא כש"כ השו"ע סי' קס"ט סל"ח).

- ח. בגירות ע"י מתורגמן שייך החסרון האמור גבי מתורגמן של בע"ד, דחוששין שמא יחליף המתורגמן הטענות וגם שהדיין יכול לרדת יותר לחקר האמת; דבגירות בודקין אחריו; שצריך עינא פקיחא לראות שכוונתו אמיתית (עין יצחק).
- ט. אין הנתבע יכול למנות מורשה אלא יטען בעצמו כדי שאם ירצה "לכפור" לא יעיז פניו בפני בע"ח. ואין זה שייך רק היכא שיש "טוען ונטען", ולכן לא שייך להמנע מהעמדת מתוגמן בגירות מטעם זה.
- י. מורשה הנתבע שהודה בפני בית הדין, נחלקו המהרשד"ם עם הריב"ש והש"ך אם הודאת המורשה מחייבתו. הכרעת קצה"ח שהודאתו מחייבתו רק אם אמר לו "פיק כפי".
- יא. אין לומר שהמתורגמן יועיל בגירות מדין מורשה (וכמו שהמורשה שהודה בפני ביה"ד מהני וכדלעיל), כי מורשה מועיל מדין שליחות, ואין שליחות לגוי לפני שבא להתגייר, ועוד דאפילו אם נימא שאין חסרון זה אמור כאן כי הגירות באה "כאחת" וכ"כ התוס' סנהדרין, מ"מ הוי שליחות על "מילי" ולא מהני.
- יב. ואף שהר"ת סובר שמועיל לעשות מורשה גוי, כבר חלק עליו המהרש"ל שאין זה שייך רק היכא שמקנה לו את "ממון התביעה" ולא מהני מדין שליחות, וכ"כ הש"ך שאף ר"ת כוונתו כן. זאת ועוד, דנחלקו הראשונים האם דברי הר"ת אמורים אף שהגוי מינה מורשה ישראל.
- יג. יש צד לומר שהעמדת מתורגמן לגירות גרע יותר מהעמדת מתורגמן לעדים; דכיון שגירות בלי ב"ד אינה כלום, א"כ כשהב"ד אינם מבינים לשון הגר ה"ל כאילו הודה שלא בפני הב"ד, ודומה כאילו אין "מעשה" שיעידו עליו עדים (בעדות דעלמא) ומ"מ הראנו שמדברי הפוסקים רואים שאין זה נקרא שבע"ד או העדים אינם עומדים לפני הב"ד.
- יד. המרדכי והרשב"א נחלקו האם בקידושין מועילים עדי ידיעה, א"כ יש לדון האם "ידיעת הדיינים" שכוונתו האמיתית של הגר להתגייר מספקת, ולכאורה יש לתלות זה בהאם צריכים הדיינים לראות את הטבילה ממש. הגר"ש סלנט זצ"ל הורה שא"צ שהדיינים יראו את הטבילה ממש. אולם כתבנו שזה היה בהסתמך על שיטת תוס' והרא"ש, שטבילת גר אינה צריכה ב"ד של ג' לעיכובא, וגם היה אז שעת סכנה, והבאנו שהרבה מהאחרונים סוברים שאין להקל "בידיעת הדיינים" על הטבילה, אלא צריכים לראות ממש, וכ"פ האג"מ, המנח"י, ומרן הראש"ל צ"ג הגר"ע יוסף שליט"א.
- טו. עם זאת נראה שיש לחלק בסוג "הידיעה", דגם גבי עדות ידיעה, כתבו הרעק"א, המקנה, והב"מ ועוד שאם ברור שהם התכוונו לשם קידושין ועל דעת כן כונסו עצמם, לכו"ע הוי עדי ידיעה כעדי ראיה. וה"נ י"ל בנידון דידן שהעמדת מתורגמן לגר שבא למטרת גירות (ובדקו אחריו) הוי כידיעת הדיינים שמועילה לכו"ע אף לכתחילה, ועדיף מהגדת עדים ובעל דין שאין אנו יודעים מקודם לשם מה באו, משא"כ בני"ד שברור לכולם מהי מטרת ההתכנסות של הגר והדיינים. וכך היא הוראת מר"ן הגרי"ש אלישיב שליט"א, וכ"פ כבו' האב"ד הגר"א וייס שליט"א.